

**Sociálny program
na ochranu práv a právom chránených záujmov detí a na
predchádzanie a zamedzenie nárastu
sociálnopatologických javov na území ŽSK**

**Žilina
2006**

ÚVOD

- *V zmysle Dohovoru o právach dieťaťa každému dieťaťu a mladému človeku patria rovnaké práva, a to bez akéhokoľvek rozlišovania rasy, farby pleti, pohlavia, veku, príslušnosti k etniku, náboženského, politického alebo iného zmýšľania, sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.*
- *Ratifikáciou Dohovoru o právach dieťaťa sa Slovenská republika od 1. 1. 1993 zaviazala k napĺňaniu štyroch základných skupín práv dieťaťa: práva na život, na identitu, na ochranu a práva slobody prejavu, participácie na spoločenskom a politickom živote.*
- *Dieťa má nárok na rodinu, osobitnú starostlivosť a pomoc. Dieťa musí byť pripravované žiť v spoločnosti vlastným životom a vychovávané v duchu ideálov vyhlásených v Charte spojených národov, a to najmä v duchu mieru, dôstojnosti, znášanlivosti, slobody, rovnosti a solidarity.*

Základným výchovným prostredím dieťaťa je rodina. Trvalým a hlbokým základom duševného vývinu jednotlivca sú predovšetkým rodinné pomery a výchova v rodine. Stabilita rodiny je predpokladom primeranej, správnej výchovy detí. Rodinná výchova je odrazom rodinných vzťahov, ktoré sa utvárajú na základe osobnostných a hodnotových kvalít rodičov a ich vzájomnej komunikácie, ako aj sociálno-ekonomickej situácie a spoločenského vývoja. Rodičia by sa mali usilovať prirodzeným príkladom pozitívne ovplyvňovať duševný a telesný vývoj svojich detí. Prvými vychovávateľmi dieťaťa vždy boli a vždy budú rodičia. Práve oni majú právo a povinnosť klásť rozumové a citové základy svojim deťom a pomáhať im rozvíjať pozitívny hodnotový systém a mravné postoje. Rodina má byť zdrojom emocionálnej istoty, podpory a opory dieťaťa. Len človek so zdravým sebedomím a sebahodnotením môže správne ovplyvniť vývoj svojej osobnosti, nájsť si svoje miesto v spoločnosti a aktívne sa angažovať na spoločenskom dianí. Výchova by mala byť primeraná, kritika a pochvaly by mali byť v rovnakom pomere, pretože dieťaťu treba dať aj vlastný priestor na vývoj, seberealizáciu, slobodu rozhodovania.

Najzávažnejšie problémy detí vnášajú do ich života dospelí. Dieťa má právo na obidvoch rodičov. Dieťa je od prvých dní od svojho počatia samostatnou biologickou jednotkou, bytosťou s vlastnou životnou cestou. Úlohou rodičov je pripraviť ho na samostatný život. Rodičia nemajú právo mu nanucovať svoje vlastné aspirácie.

Sociálno-ekonomická situácia, špecifický životný štýl určitej časti rodín, ako aj dlhodobá absencia výchovného pôsobenia jedného z rodičov sťažuje výkon rodinných funkcií a môže viesť až k ich dysfunkčnosti vo výkone rodinných funkcií. Rovnako pribúdajú i rodiny, ktoré sa stávajú dysfunkčné oslabením vychovávateľskej úlohy jedného z partnerov.

Deti a mladí ľudia v štruktúre spoločnosti zaujímajú špecifické postavenie, ktoré bezprostredne súvisí so všetkým, čo pomáha utvárať vedomie a postoje mladých ľudí, ich záujmy, potreby a požiadavky. Mládež ako spoločenská skupina bude síce o niekoľko rokov rozhodovať o budúcnosti celej našej spoločnosti, ale ona je aj v súčasnosti jej reálnou súčasťou, ktorá môže ovplyvňovať dianie v spoločnosti. Preto je dôležité a potrebné vytvárať podmienky na jej participáciu na ekonomickom, kultúrnom a sociálnom živote spoločnosti.

Jednou zo základných povinností štátu je aktívna podpora rodín, s dôrazom na mladú rodinu a vytváranie podmienok na jej založenie. V záujme utvorenia podmienok pre priaznivý psychický, fyzický a sociálny vývoj detí a utvorenia dôstojných podmienok pre aktívnu podporu mladých rodín a rast pôrodnosti presadzuje vláda príspevky pre rodiny (príspevok pri narodení dieťaťa, zvyšovanie rodičovského príspevku atď.).

Svoju úlohu v procese posilovania stability rodinného spolunažívania a predchádzania vzniku krízových situácií v rodinách má aj Vyšší územný celok v zmysle zákona NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Násilie páchané v rodine, v súkromí domácností je dlhodobo pretrvávajúcim nielen individuálnym, ale aj spoločenským problémom. Násilie páchané v rodine je akékoľvek konanie jedného člena rodiny, resp. domácnosti voči inému členovi, ak toto konanie obmedzuje jeho zákonné práva a slobody a spôsobuje mu fyzické alebo psychické utrpenie a morálnu ujmu alebo predstavuje ohrozenie fyzického alebo osobnostného rozvoja. Obete čelia porušovaniu svojich základných ľudských práv a nemôžu žiť v bezpečnom a harmonickom prostredí.

Pojem násilie označuje akékoľvek násilie, pri ktorom obeť a páchateľ sú alebo v minulosti boli v nejakom osobnom vzťahu. Zahŕňa násilie medzi partnermi (vrátane bývalého partnera), násilie rodičov na deťoch, násilie medzi súrodencami i zneužívanie a zanedbávanie starých ľudí, resp. zdravotne postihnutých ostatnými členmi rodiny alebo domácnosti. S násilím v rodinách úzko súvisí násilie na členoch rodiny umiestnených dočasne alebo trvalo do starostlivosti zariadení mimo vlastnej rodiny, týka sa to hlavne detí, zdravotne postihnutých a starších občanov. Násilie na ženách je páchané nielen v kontexte rodiny ale aj v širších spoločenských vzťahoch.

Právo nebyť vystavovaná či vystavovaný násiliu alebo hrozbe násilia je základným a univerzálnym ľudským právom. Pretrvávajúce násilia páchaného na ľudských bytostiach je porušovaním ich ľudských práv. **Základným cieľom sociálneho programu je eliminovať násilie páchané na deťoch**, na ženách a v rodinách tak, aby nik nemusel čeliť porušovaniu svojich základných ľudských práv a všetci mohli žiť svoj život bezpečne, slobodne, dôstojne a bez akéhokoľvek ohrozenia (Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách).

Slovenská republika v snahe naplniť prijaté medzinárodné ľudskoprávne záväzky a zabrániť porušovaniu ľudských práv prijala viacero materiálov, zaoberajúcich sa špecifickými životnými podmienkami žien a detí. Súčasťou týchto materiálov sú aj na rozličnej úrovni rozpracované opatrenia zamerané na elimináciu násilia na ženách a v rodinách.

Problematika násilia páchaného na deťoch je v súčasnosti najkomplexnejšie rozpracovaná.

Konkrétne opatrenia na zabezpečovanie práv detí a prevenciu sociálno-patologických javov, vrátane predchádzania násilia v rodinách, týrania a zneužívania detí sú obsiahnuté v „Národnom akčnom pláne pre deti“ (NAPD), prijatého uznesením vlády SR č. 837/2002). NAPD stanovuje úlohy pre jednotlivé rezorty, s tým, že osobitná pozornosť sa venuje najmä deťom, ktorým je potrebné poskytnúť ochranu pred akýmkoľvek telesným, či duševným násilím, zanedbávaním, zneužívaním alebo vykorisťovaním.

V problematike násilia páchaného na ženách možno za najdôležitejšie vládne materiály považovať „Národný akčný plán pre ženy“ (prijatý Uznesením vlády SR č. 650/1997), ktorého jednou z priorít je vytvárať podmienky pre elimináciu násilia páchaného na ženách a „Konceptiu rovnosti príležitostí žien a mužov“ (prijatá Uznesením vlády SR č. 232/2001, v rámci ktorej bolo priamo formulované opatrenie „Vypracovať národnú stratégiu na elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách“.

Z dôvodu zabezpečenia dôslednej ochrany práv a právom chránených záujmov detí a predchádzania poruchám psychického, fyzického a sociálneho vývinu detí bol na pôde MPSVR SR vypracovaný zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Cieľom tohto zákona je právnou reguláciou vzťahov vytvoriť právny základ na:

- dôslednú ochranu práv a záujmov maloletých detí,
- účelnú, intenzívnu a systematickú pomoc a podporu deťom a rodinám,
- zabezpečenie rovnocenného náhradného prostredia deťom v prípade, že nie sú vychovávané v prirodzenej rodine,
- efektívne predchádzanie, odstraňovanie príčin vzniku, na zamedzovanie prehlbovania, šírenia a na zabraňovanie opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu alebo sociálneho vývinu jednotlivca, skupín a väčších sociálnych celkov.

Základné princípy pri uplatňovaní ľudských práv

- všetky formy násilia páchaného na deťoch, ženách a v rodinách sú porušením základných ľudských práv a slobôd,
- násilie páchané na deťoch, ženách a v rodinách je štrukturálny jav, ktorý je priamym dôsledkom nerovnosti a nerovnováhy moci medzi jednotlivcami, v rodine a v spoločnosti,
- rôznorodosť a individuálnosť obeť násilia a jej potrieb musí byť rešpektovaná bez ohľadu na podmienky, v ktorých sa nachádza - obeť nemôžu byť z podpory a pomoci vylúčené na základe rasy, národnosti, zdravotného postihnutia, sexuálnej orientácie, veku, presvedčenia a náboženstva,
- akákoľvek forma násilia je neakceptovateľná, násilie v rodinách nesmie byť tolerované (nulová tolerancia násilia),
- za páchanie násilia je zodpovedný násilník, pomáhajúce profesie nemôžu znevažovať obeť a obviňovať ich z príčinných súvislostí,
- v prístupe k páchatelovi násilia musia pomáhajúce profesie vyjadrovať a potvrdzovať zodpovednosť útočníka za svoje činy,
- pri prevencii a eliminácii násilia v rodinách má byť uplatňovaný koordinovaný a integrovaný systém, ktorý vychádza z podpory partnerstva a najmä zo spolupráce medzi štátom a všetkými orgánmi verejnej správy a samosprávy, mimovládnyimi organizáciami, sociálnymi partnermi a ďalšími aktérmi,
- rešpektovať potreby a záujmy detí a uznanie ich práv, osobitné právo na rodinné prostredie, vzťah s pôvodnou rodinou,
- využiť súčasný stupeň poznania o duševných potrebách detí a ich uspokojovaní v rodinnom prostredí.

Základné strategické ciele vo vzťahu k deťom a mládeži v ŽSK

- vytvorenie podmienok pri napĺňaní funkcie rodiny ako základného výchovného prostredia detí,
- začleňovanie detí a mládeže do spoločenského života, sociálna prevencia a sociálna integrácia detí a mládeže,
- ochrana pred týraním, pohlavným zneužívaním a šikanovaním, zanedbávaním, demoralizáciou, krutosťou a ďalšími javmi ohrozujúcimi zdravý morálny vývin detí a mládeže,
- zvýšiť možnosti pre seberealizáciu detí a mládeže a tým zároveň podporovať rozvoj osobnostných vlastností,
- podpora spoluúčasti mládeže na formovaní politiky štátu, regiónu a obce,
- ochrana mladých ľudí pred negatívnymi vplyvmi spoločnosti,
- vytváranie podmienok na využívanie voľného času, oddychu a zábavy,
- komplexné podchytenie všetkých determinantov, ktoré môžu spôsobiť vznik problémov u mladých ľudí v rôznych oblastiach života,
- vytvárať priestor pre fyzické a právnické osoby, ktoré sa spolupodieľajú na zlepšovaní životných podmienok pre deti a mládež.

Ciele v oblasti sociálnoprávnej ochrany v ŽSK

- predchádzať vzniku násillia a akejkoľvek situácie, ktorá prispieva k vzniku a tolerancii násillia,
- eliminovať a predchádzať násilliu páchanému na deťoch, ženách a v rodinách tak, aby obe nemuseli čeliť porušovaniu svojich základných ľudských práv a mohli žiť svoj život bezpečne, slobodne, dôstojne a bez akéhokoľvek ohrozenia,
- šíriť povedomie o násillí ako porušovaní ľudských právach vo všeobecnosti, ako aj o ľudských právach osobitných skupín, najčastejšie ohrozených násillím ako sú deti, ženy, starší a zdravotne postihnutí ľudia a postupne meniť zaužívané stereotypné postoje v spoločnosti, ktoré sa podieľajú na vzniku násillia páchaného na deťoch, ženách a v rodinách,
- informovať širokú odbornú i laickú verejnosť o skutočných príčinách a dôsledkoch násillia páchaného na deťoch, ženách a v rodinách, s využitím všetkých prostriedkov komunikačných procesov tak, aby sa dosiahla nulová tolerancia spoločnosti voči násilliu,
- v rámci prevencie zvyšovať informovanosť a vnímavosť verejnosti voči špecifikám násillia páchaného na deťoch, ženách a v rodinách,
- motivovať médiá v rámci ŽSK, aby do programových štruktúr zahrňali programy, ktoré by obsahovali objektívne informácie o násillí páchanom na deťoch, ženách a v rodinách a rozvíjali princípy nulovej tolerancie k násilliu,
- zvýšiť informovanosť verejnosti v ŽSK o problematike násillia páchaného na deťoch, ženách a v rodinách s prioritným zameraním na cyklické vzdelávacie a poradenské programy pre deti, mládež a rodičov,
- nabádať odborníkov v oblasti zdravotníckych a sociálnych služieb, polície, prokuratúry a pedagogických pracovníkov, aby informovali verejnosť, ako včas rozpoznať násillie,
- motivovať fyzické a právnické osoby v ŽSK o záujem v oblasti vytvárania vhodných podmienok pre seberealizáciu detí a mládeže v našom regióne.

Základné priority ŽSK pri napĺňaní cieľov v oblasti sociálnoprávnej ochrany v rokoch 2007 -2010

- ŽSK finančne podporí právnické a fyzické osoby, ktoré budú participovať pri napĺňaní cieľov v oblasti sociálnoprávnej ochrany v rokoch 2007 – 2010,
- v roku 2007 vypracuje Odbor sociálnych vecí Analýzu nepriaznivých vplyvov pôsobiacich na deti a rodiny, vývojových trendov sociálnopatologických javov na území ŽSK,
- ŽSK vytvorí priestor pre právnické a fyzické osoby na vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately so zreteľom na napĺňanie konkrétnych priorít stanovených ŽSK,
- ŽSK v spolupráci s organizáciami v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK a mimovládnyimi organizáciami pôsobiacimi na našom území zabezpečí napĺňanie základných cieľov v oblasti sociálnoprávnej ochrany,
- ŽSK v rámci jednotlivých okresov v regióne zabezpečí vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany tak, ako to určuje zákon o sociálnoprávnej ochrane pre Vyššie územné celky,
- ŽSK vytvorí podmienky
 1. na organizovanie opatrení podľa § 10 a §11 zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately,
 2. na zabezpečenie priaznivého psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa, vykonávanie rodičovských práv a povinností a vykonávanie výchovných opatrení podľa zákona,
 3. na pomoc deťom, plnoletým fyzickým osobám a rodinám, ktoré sa nachádzajú v krízovej situácii, podľa potrieb obyvateľov ŽSK,
 4. na organizovanie resocializačných programov a sociálnych programov najmä pre drogovovo závislých a inak závislých obyvateľov svojho územia, obyvateľov po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, obyvateľov po prepustení zo zariadenia na resocializáciu drogovovo závislých,
 5. na vykonávanie opatrení v otvorenom prostredí, prípadne prostredí utvorenom a usporiadanom na výkon opatrení podľa zákona.
- ŽSK spolupracuje s obcami, orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, akreditovanými subjektami a ďalšími právnickými osobami a fyzickými osobami, ktoré pôsobia v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa zákona v oblasti predchádzania a zamedzenia nárastu sociálnopatologických javov.
- ŽSK poskytne obci, akreditovanému subjektu, právnickej osobe alebo fyzickej osobe finančný príspevok na vykonávanie opatrení podľa zákona, a to na:

Preventívne aktivity (primárna prevencia)

- Preventívne aktivity zamerané na podporu plnenia rodičovských práv a povinností, plnenia funkcií rodiny, na utváranie a upevňovanie vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi, rozvoj schopností riešiť problémové situácie a adaptovať sa na nové situácie,
- preventívne aktivity zamerané na predchádzanie sociálnopatologickým javom:
 - preventívne aktivity zamerané na problematiku drogovej závislosti (alkohol, gamblerstvo, drogy),
 - preventívne aktivity zamerané na problematiku týraných detí (syndróm CAN) a násilia páchaného v rodinách,

- preventívne aktivity zamerané problematiku týraných žien a násilia páchaného v rodinách,
 - preventívne aktivity zamerané na výchovu k manželstvu a rodičovstvu,
 - preventívne aktivity zamerané na problematiku výchovy v rómskych rodinách.
- ☑ organizovanie kultúrnych, záujmových a iných aktivít zameraných a podporu vhodného využívania voľného času detí,

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov (sekundárna prevencia)

- ☑ práca s rodinou zameraná na úpravu a obnovu rodinných pomerov dieťaťa,
 - pomoc deťom, rodičom alebo inej plnoletej fyzickej osobe pri riešení výchovných problémov alebo rodinných problémov a pri uplatňovaní nárokov dieťaťa,
 - sledovanie negatívnych vplyvov pôsobiacich na dieťa a rodinu, zisťovanie príčin vzniku a vykonávanie opatrení na obmedzenie pôsobenia nepriaznivých vplyvov,
 - aktivity zamerané na pomoc pri riešení problémov detí v rodine, v škole a na pomoc rodinám pri riešení výchovných problémov, sociálnych problémov a iných problémov v rodine a v medziľudských vzťahoch,
 - aktivity zamerané na pomoc deťom a plnoletým fyzickým osobám ohrozeným správaním člena rodiny, členov rodiny alebo správaním iných osôb,
 - aktivity zamerané na plnoleté fyzické osoby, ktoré svojim správaním ohrozujú členov rodiny,
 - aktivity na obmedzenie a odstránenie negatívnych vplyvov prostredia a na predchádzanie sociálnemu vylúčeniu detí a plnoletých fyzických osôb v spoločenskom prostredí,
 - aktivity zamerané na pomoc pri riešení výchovných problémov v rómskych rodinách,
- ☑ v prípade, že sa rodičia rozvádajú, zabezpečiť pomoc dieťaťu a jeho rodičom poskytnúť alebo sprostredkovať sociálne poradenstvo, rodičom odporučiť psychologickú pomoc v záujme predchádzania nepriaznivým vplyvom rozvodu na dieťa, dieťaťu zabezpečiť potrebnú psychologickú pomoc aj po rozvode.

ZÁVER

Pri tvorbe sociálneho programu na ochranu práv a právom chránených záujmov detí a na predchádzanie a zamedzenie nárastu sociálnopatologických javov na území ŽSK vychádzal Odbor sociálnych vecí z podmienok, ktoré ukladá zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov pre Vyššie územné celky a z aktuálneho stavu poznania v tejto oblasti. Cieľom tohto programu je z pohľadu ŽSK participácia na vytváraní takých podmienok, na základe ktorých bude rodina ideálnym prostredím pre zdravý psychický a fyzický vývin dieťaťa.